

מציגים: אילנה בר, דפנה גזית, גלי גרינשפן, גוני חרלפ, אסתר כהן,
הדר מיץ, נטלי מנדל, אמי ספרד, עמיר רוזנברג, רותם ריטוב
אוצרת: רותם ריטוב
טקסט: רותם ריטוב

פתיחה: 17.11.17

נעילה 6.1.18

המונח פלוריוגרפיה *Floriography*, שפת הפרחים "The language of flowers", נטבע לראשונה במהלך התקופה הוויקטוריאנית במאה ה-19 כאשר השימוש בפרחים כתקשורת סמויה הפך לפופולרי ושימושי במיוחד בעולם המערבי. זאת במקביל להתעניינות המוגברת בבוטניקה וגידול צמחים עקב התפתחויות מדעיות, טכנולוגיות ואדריכליות. פלוריוגרפיה היא שפת סתרים להעברת מסרים באמצעות פרחים. לכל פרח/צמח מסר מסוים. במהלך ההיסטוריה ניתנו משמעויות מגוונות לפרחים ותצורות שונות של "שפת הפרחים" שימשו את התרבויות השונות.

העניין שלי בטבע וצמחים, השימוש שאני עושה בעבודתי בדימויים מהעולם הבוטני, המשמעויות שאני מייחסת להם והמסרים החבויים בהם - הובילו אותי כאמנית ואוצרת, לחפש אמנים עכשוויים נוספים, שכמוני משתמשים בדימויי צמחים להעברת מסרים בעבודותיהם. השימוש בצמחים כדימויים בעלי משמעויות רב שכבתיות, גלויות או נסתרות, קשורים אמנם לפרשנויות ולסמלים היסטוריים, דתיים, מקומיים ומסורתיים מקובלים, אך מקבלים אבולוציית מסרים חדשה של פרשנות אישית הקשורה לעולמו של האמן. המסרים באמנות העכשוויות, שונים כמובן מהגדרות המופיעות במילוני הפלוריוגרפיה.

משמעויות הפרחים במילוני הפלוריוגרפיה הוויקטוריאנים מושתתות על אופן הופעת הפרח וההתנהגות האופיינית לו, כמו גם על סימבוליקה מסורתית עממית עתיקה. המימוסה הביישנית שעלי הכותרת שלה נסגרים בלילות או כשנוגעים בהם, מייצגת צניעות וטוהר. בדומה לכך, הורד וקוציו מסמלים את צליבתו ודמו של ישו כמו גם אהבה רומנטית. חמשת עלי הכותרת בצירי הורד האדומה מייצגים את חמשת פצעי הצליבה של ישו, ורד ורודה מסמלת משיכה מופחתת, ורד לבנה מסמלת טוהר, מוסריות, צניעות ומידות טובות, ורד צהובה מסמלת חברות והתמסרות, והורד השחורה מסמלת מוות וכישוף.

מתנות פרחוניות, עציצים, וסידורי פרחים מוקפדים שימשו להעברת מסרים סודיים, ואפשרו לשלוח להביע רגשות, ובכך לעקוף את קודי ההתנהגות הוויקטוריאנים הנוקשים, בעיקר בקרב המעמדות הגבוהים. מצוידים במילוני פרחים ובהם רשימות ארוכות של משמעויות הפרחים, פוענחו המסרים הסמויים שנשלחו בסידורי פרחים מיוחדים שכונו בשם *Nosegays* או *Tussie-Mussies*.

המושג *Nosegays* נתבע באנגליה במאה ה-15 כשילוב בין המילה אף (*nose*) וקישוט (*gay*) באנגלית תיכונה, לתיאור אובייקטים הקשורים לאף או לנשימה. המושג *Tussie-Mussies* נתבע בתקופת מלוכתה של המלכה ויקטוריה, כשזרים קטנים נהיו אביזר אופנתי פופולרי ללבישה או נשיאה.

פרחים רבים מסמלים אהבה. ציפורן אדום הוא ייצוג קלאסי להבעת אהבה, וציפורן לבן מסמל אהבה טהורה. גרדניה מסמלת אהבה סודית, לילך מסמל אהבה ראשונה, צבעוני הוא הצהרת אהבה ונאמנות. כריזנטמה צהובה מסמלת אהבה צוננת. נרקיס מסמל אהבה הדדית כל עוד הוא ניתן במספר פריטים ולא כבודד.

המשמעויות הנסתרות שימשו להעברת מסרים מגוונים, לא רק מסרים רומנטיים. לאיחולי הצלחה שולבו יחדיו צמחי בר-גביע חלק, קמליות, עלי דקל, פרג צהוב ועלי אברש. להודעת התנצלות - יקינתון סגול. להזמנה לרקוד יחדיו - פרחי גרניום קיסוס או ויסקארה. זרי כלה יכולו פרחים וצמחים שמייצגים חיי נישואין טובים וארוכים: יסמין, אדמוניות, פריחת תפוז, עלי טיליה, קיסוס, הדס. ואם מישהו מעדיף להציע לזוגתו להתחתן בסתר, יישלח זר של באשן.

בתערוכה פלוריוגרפיה משתתפים עשרה אמנים עכשוויים. גופי העבודות, המדיומים והטכניקות המוצגים, עשירים בצמחים ובפרחים מקומיים ארץ-ישראליים. לצמחים בהם האמנים משתמשים בעבודותיהם מסרים ומשמעויות מגוונים, וניתן אולי לכתוב מילון פלוריוגרפיה חדש של שפת הפרחים באמנות הישראלית העכשווית.

משמעות הצמחים עבור האמנים בתערוכה פלוריוגרפיה

אילנה בר "עשבים חשופים", מיצב רישום פחם, 2017:
לאורך שנים של עשייה, אילנה שוב ושוב חוזרת לנוף ולצמחיה לצידי הדרך הכל כך מוכרת מהילדות. קנים, המון קנים ירוקים, צהובים, זקופים, שבורים, עשבים, קוצים, פטל, מסרק שולמית ועוד כאלו שאינה יודעת את שמם. השנים חולפות, העונות משתנות, התשוקה לצייר עזה. הצורך לנוע, לבצע את פעולת הציור. "...שוב ושוב מוצאת את עצמי משתמשת, נאחזת בקווים, פיתולים, הסתעפויות, שבירות ומקצבים שהצמחייה נותנת, מאפשרת לי...".
הזיכרון "מערבב" את הצמחים, בונה לעצמו נוף, בונה מקצב.

דפנה גזית. גוף עבודות צילום דאגרוטייפ:
הצמחים שמעניינים את גזית הם אלה ה"רגילים", שאותם מוצאים בצידי הדרך ובגינות ציבוריות. הצמחים הנבחרים להצטלם הם לרוב שיחיים שמטבעם לגדול ולהשתנות. בצילומיה עוקבת דפנה אחר תהליך התפתחות הצמח: פעם בשיא פריחתו ופעם כשהוא נבול; פעם כשענפיו גולשים מהעציץ ופעם כשגזום ומעוצב. הבחירה בטכניקת הצילום דאגרוטייפ, מעניקה לצמח פשוט מעמד נשגב. הדאגרוטייפ, שיטת הצילום הראשונה ששימשה צלמים במאה ה-19, שונה מצורות הצילום המוכרות לנו כיום בכך שאינה ניתנת לשכפול. כל תצלום דאגרוטייפ הנו יחידאי, ונראה לעתים כפוזיטיב ולעתים כנגטיב, בהתאם לצורת נפילת האור על לוח הצילום.

גלי גרינשפן מבחר עבודות, 2005-2017:
פרחים – מיצב וידיאו ושטיח, 2017
צמחי בית וורדים - הורדים מופיעות גם בסרט וגם בשטיח העגול התלוי. גלי קושרת את הורד לאמירה של גרטרוד שטיין A rose is a rose is a rose, ותוהה לגבי הופעתם השונה בשני המדיומים: החיות האדומה של הורדים בסרט, לעומת הגוונים החומים (נבולים, יבשים) בשטיח שיש בהן ניחוח של בית מוכר אך מוזר.
ברגע שהאינטימיות בו היא גם האדישות כלפי העולם מסביב, בתה של גלי נוגעת בעדינות בורדים. למרות שהעציצים על השולחן הם חלק מרגע אגבי של סיטואציה בסלון הם נפרדים משטף התנועה ה'רגילה' של הבית ומגע היד העדין מצמצם את העולם להתרחשות ספציפית וחד פעמית.

צמח שחור, תבליט היפוקסי, 2011
בת שבע – עליה נראים כמו מפוסלים משעווה, תפרחתה אפשר שתתממש, ואפשר שלא, שתולה בעציץ תלוי ליד חלון. העבודה מקפיאה רגע של מבט שאינו אל עבר ה'חוץ' ואינו כלפי ה'פנים'. המבט מתעכב בגבול בין שני אלו, ב"עור" הבית, בהווה המתמשך. בחומריות שנעה בין המפוסל והגס, לבין השטוח, הגרפי והקישוטי, מתוארות שתי תנועות מנוגדות היוצרות תחושת

דינמיות בעבודה: האחת לכיוון הצדדים וכלפי מעלה, יש בה את תחושת הצמיחה, הגדילה וההתפרסות; השניה כלפי מטה, מדגישה את כובד העלים.

סיגלית שחורה, סיגלית אפורה, קרמיקה, 2009
סיגלית - צמח בעל מחזוריות של פריחה וצמיחה, כשגודלו וצורתו נשארים קבועים. עבור גלי הסיגלית מייצגת ערך קבוע במדידת זמן. בהשראת צמח סיגליות בן שנים רבות בבית הוריה שנראה אותו הדבר מאז ילדותה, נוצרה עבודת הסיגליות השחורות. הבית והצמח אינם משתנים ביחס לזמן ולהתרחשויות החיים בו. הצבע השחור מרמז על מצב של אנטי חומר; חוסר; צל. המערכת הרגשית ביחס לזמן וזיכרון תמיד תהיה מורכבת ורב משמעית.

סדרת מגדלי ונוס, יציקת חימר וזיגוג, 2009-2015
צורניות הפרח מגדירה מרחב תחום ומנותק. ב"מגדלי ונוס" המורכבים מכלי קינוח בצורת פרח ובהם שתולים מבני מגורים 'רגילים' ועץ ברוש, בא לידי ביטוי החלום לדירה. בסגנון קיטש של חפצי קרמיקה זולים ובהקפדה על פרטים היוצרים תחושת זילות, מוקצנת הבנליות הבלתי ממומשת של החלום לדירה, לבית, במרחב המזוהה גאוגרפית כים תיכוני (הברוש).

גוני חרל"פ גוף עבודות "משפך" 2013-2016:
צורת המשפך היא טבעית, אנדרוגינית, פאלית ורחמית גם יחד, זו מורפולוגיה משתכפלת שמופיעה בסופות, מערבולות, באיברי הגוף ובעולמות החי והצומח – ממדוזות ועד פטריות, מצורתם הכללית של עצים, ועד לגביעי פרחים פרטיקולריים. המשפך הוא כלי עבודה מרכזי עבור חרל"פ, מתווך ומורה דרך, המשמש כתבנית לתוכה נמזגים ודרכה מתרבים עשרות מינים של משפכים. כל משפך שנוצק הוא בריאה חד פעמית, תוצר סך התהליכים, החומרים, הצבעים והרגעים שנמזגו לתוכו.
קלודליה פאטינה (Claudelia Patina): מין נפוץ שצבעו ירוק, בעל גבעול נמשך וגביע משתנה.
בוטרו טוקסיקוס (Botero Toxicus): ממשפחת המשפכים הנפוחים והבשרניים, מתפוצה דרום-אמריקאית.
על ידי אימוץ פרקטיקה ארכיונאית של סידור, מיון ונתינת שם, חרל"פ לוקחת חלק במשחק המדעי.

אסתר כהן גוף עבודות 2014-2017:
ברישום צמחים פרטני על נייר ומפות מקוריות מתקופות שונות, אסתר חוקרת מסורות, ריטואלים, נרטיבים ומטענים תרבותיים בבוטניקה המקומית. אסתר מקיימת דיאלוג במבט ביקורתי עכשווי עם אמני עבר ומגדירי צמחים מז'אנר הרישומים הבוטניים. בתיעוד תהליכי הצמיחה והקמילה של הצמחים והפרחים, אסתר מסמנת, ממפה ומגדירה גבולות ממשיים וסימבוליים של תהליכי הביות והמשטור של הטבע הפראי. עבודותיה מעלות לדין שאלות הנוגעות לתרבויות ולמסורות מן העבר, מול אלה הממשיכות להתקיים גם כיום.
בין הצמחים המצוירים לבין המפות השונות קשר המבוסס על שלוש מערכות: מיקום גאוגרפי של צמיחת הפרחים; ריטואלים ומסורות הקשורים למקום המצוין על המפה; משמעות הצמחים במסורות דתיות ועממיות באסלאם, בנצרות וביהדות.
בעבודה "טיון דביק ולבונה" אסתר מחברת בין הצמח הצהבהב הפשוט הצומח על אם הדרך ונוטה להשתלט בקלות על אדמה הפוכה, לבין צמח הלבונה המקודש ליהדות. מיקומו בחלקו הגבוה של המפה מרמז על "עליונותו" ועל שימוש בפולחן קטורת הבשמים בבית המקדש. הלבונה צמחה בימי קדם באזור צפון ים המלח וחבל יריחו ובהתאמה נבחרה לרישום זה מפה ישנה מימי המנדט הבריטי.
בעבודה "כתר קוצים" המצוירת על מפת עמק יזרעאל וגליל תחתון, מופיעים חמישה מיני צמחים שזורים ככתרים: דרדרים, כלניות, ענפי עץ השיזף המצוי, אשמר קוצני, קורטם דק.
מיקומם מרמז על הקשרם הרעיוני ליישובים נהלל ונצרת: אסתר מתייחסת למבניות העגולה של נהלל ולשמה, ייתכן ושם היישוב נגזר מן השם "נהלולים" המוזכר במקרא כאחד משמותיהם של קוצים ודרדרים דוגמת 'ברקנים' (שופטים), 'סרפד', 'נעצוץ', 'נהלולים', 'שמיר ושית' (ישעיהו); בהתייחסות לנצרת, עיר הולדתו של ישו, מצויר כתר קוצני. על פי המסורת הנוצרית הכתר נשזר

מענפי עץ השיזף "וישרגו קוצים ויעשו עטרת וישימו על ראשו וקנה בימינו" (מתי כ"ז). פירוש שם עץ השיזף המצוי בלטינית Zizyphus Spina-Christi הוא "עטרת קוציו של ישו" ובערבית "נבק אל מסיח". אולם, עץ השיזף המצוי נדיר באזור ירושלים, ויתכן שהזר הופק מאשמר קוצני Paliurus Spina-Christi, או מקורטם דק המכונה בערבית "דם אל מסיח" دم المسيح. כאשר כורתים ענף של קורטם-דק מתגלה נוזל אדמדם רמז לדמו של ישו. גם הכלנית קשורה לישו. על פי המסורת הנוצרית הכלנית מסמלת את שברירות חייו ויש הסוברים שצבע הכלניות לפני הצליבה היה לבן וסגול. כאשר נגעה טיפה מדמו של ישו באדמה, נצבעו הכלניות בצבע אדום, וכך הן נשארו עד היום.

אמי ספרד "כיבוש השממה" או "טע עץ במו ידיך", מיצב במדיה אימרסיבית, 2017
Conquest the wilderness or Plant a tree in your own hands, Immersive Media Environment Installation:

ספרד בוחנת את היחסים בין הפוליטי והאקולוגי: את השתקפותם והשפעתם האחד על השני וכיצד קשרים אלו טוענים את הנוף המקומי במשמעויות וסימבוליקה. היער בעבודה הוא הייצוג הדיגיטלי של יער בן שמן והוא מחובר למהלך השמש ולתנאי מזג האוויר בזמן אמת. הצופה משוטט ביער עצי האורן ובו גם פרחי דם המכבים, השתולים לצד חורבות.

הצמחים הופכים לדימויים מתוכי רעיונות, המנוכסים לטובת מופע הראווה הפוליטי. היער הוא מימוש החלום הציוני של קק"ל, סמל לאהבת הארץ, "כיבוש השממה", כמו גם ייצוג של פלישה, מחיקה וניכוס – עצי האורן הנטועים הם "מין פולש" שהשתלט על אזורי מחיה ופגע במגוון האקולוגי ובסביבה בכלל. דם המכבים הוא פרח מוגן המסמל את יום הזיכרון לחללי צה"ל, ואת הערכים המוגנים בישראל.

הדר מיץ גוף עבודות, 2014-2017
משמעות הופעתם של פרחים וצמחים בגוף עבודותיה של הדר, היא לעיתים בכוונת התייחסות ספציפית לסימבוליקה מיתולוגית ידועה (כמו לוטוס ונרקיס), ולעיתים כאובייקט "טבע דומם" המכיל את סך משמעויותיו הסימבוליות ביחסי האדם והטבע. לוטוס - במיתולוגיה הבודהיסטית משמש כדימוי נפוץ לדרך הרוחנית. הלוטוס צומח בביצה (החיים הארציים) אך פורח במלואו מעל פני הביצה מבלי להיות מוכתם ממנה. נרקיס - במיתולוגיה היוונית, נרקיסוס, התאהב בדמותו הנשקפת במים, בוהה בה עד מוות מצמא ורעב. במקום בו הוא מת צומח פרח הנרקיס. במיצב הווידאו "נרקיס", יושבת דמות עלמה זקופה בביצת פרחי לוטוס. הזמן בביצה נמתח, איטי ומדיטטיבי, מזמין את הצופה לעצור ולהתבונן. הדמות יוצרת שיבוש, ומפגישה בין העקרונות הרוחניים והפילוסופיים משני מיתוסי פרחי המים השונים. בצילום "טרופיקנה", הפרחים מופיעים בשלבים שונים של צמיחה ונבילה ויפיים הופך להיות סוכנו של המוות. במשוואה בין ארעיות החיים לנצחיות המוות, הרצינות מתפוגגת לנוכח המראה הססגוני הן בפרחים האמתיים והן במדומים, וביחד מפתים את הצופה להסתכל היישר לתוך עיניה החלולות של הגולגולת. ברישומים הדיגיטליים מיטשטש הגבול בין האדם לטבע בערבוב בין החי למת. ברישום "אדם וחווה" מוצגים דקלים מבויתים המוכרים כצמחיית בית, גדלים פרא ויוצרים חלל ביניים ספק חיצוני ספק פנימי. ברישום "ללא שם" טקס אשכבה מקבל היפוך. הדמות ספק אוכלת ספק מקיאה פרחים המצטברים לכדי קבר חי ופורח. בין הרי פרחים וציפורים היא הנקברת אך גם הקוברת.

נטלי מנדל "פרחים מן העתיד" "Future Flower", מיצב סאונד מודולרי, 2017
שיח פרא - בנראות המחקר שיחים טבעיים פראיים, נטלי יוצרת מיצב סאונד מודולרי עשוי צמחייה חשמלית: הנבטות חשמל מורכבות, חיתוכים והלחמות ופרחים בשרניים הבנויים על

בסיס רמקולים מפורקים המורכבים מחדש. זהו פרויקט רעיוני של נביטה חשמלית כאפשרות אורגנית-חלופית עתידנית למערכת אורגנית משודרגת, היברידית. ערוצי צליל נשלחים לרמקולים נפרדים (כ-100 רמקולים), כל פרח-סאונד' והצליל המיוחד לו. הפרדת תחומי תדרים שונים לרמקולים-ייעודיים והצבתם בזוויות שונות, מאפשרת חוויה קולית מציאותית רב-שכבתית המזכירה את החוויה הקולית הקיימת בסביבה טבעית.

עמיר רוזנברג "ללא כותרת", מיצב גבס, רדי מייד ועץ, 2017:

המבניות השגורה של הנבטת גלעין האבוקדו, הגלעין הגדול המוחזק על ידי שלושה קיסמים ומונח על שפת כוס מים מהדהד כמבנה - קונסטרוקציה אנושית אלגנטית המחקה טבע - מיני ביוספירה המכילה את כל התנאים להיווצרות חיים. תשתית פשוטה זו מאגדת בתוכה את הידע הביולוגי שאצור בגלעין, כמו גם את המחשבה האנושית אשר יודעת לחלץ ידע זה על ידי בניית תשתית למימושו מחדש. ביציקות האבוקדו נוצרת אנומליה שיכפולית. בפעולת השכפול נוצרים העתקים זהים המחקים את פעולת השיבוט הגנטי האנושי.

רותם ריטוב "הזר של עדהלעד", דרדרים ופיגמנט, 2017:

פרחי הדרדר היבשים הם אחד האטריוטים של האלה עדהלעד. דימוי הדרדר משייך את האלה לגאוגרפיה המקומית כנענית/מזרח תיכונית. תכונתו של צמח הדרדר למות (להתייבש) תוך שמירת זרעיו חבויים בין קוציו עד לנביטה בעונה עתידית, מסמל את תפקידה של עדהלעד. הדרדר המת, היבש, מחולל שריפות הקיץ, מכיל בתוכו חיים, פריחה והמשכיות. עדהלעד יודעת ושומרת על האמת (כל מה שקרה), בכל מאודה, כפי שהדרדר שומר על זרעיו. היא שומרת על האמת מפני עיוות נרטיבי והיסטורי (המצית שריפות – מלחמות), ופולחנה מאפשר נוכחות סימולטנית של נרטיבים שונים מבלי שיבואו האחד על חשבון השני (פריחה, הכלה והמשכיות).